

Araştırma Makalesi/ Research Article

Hibrit Eğitim Alan Hemşirelik Öğrencilerinin Pandemi Sürecinde Klinik Uygulama Kaygısı ve Öz Yeterlik İnançlarıyla İlişkisi: Kesitsel Çalışma

The Relationship Between Clinical Practice Anxiety and Self-Efficacy Beliefs of Nursing Students Receiving Hybrid Education During the Pandemic Process: A Cross-Sectional Study

Şenay Takmak¹ Yeliz Karaçar²

¹Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kütahya, TÜRKİYE
²Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Antalya, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 02/02/2023 **Kabul tarihi/ Date of acceptance:** 29/05/2023
© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, **Published online:** 31/10/2023

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada hibrit eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisi sırasındaki ilk klinik deneyimleri öncesi ve sonrasında anksiyete ve öz yeterliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu çalışma Kasım-Aralık 2021 tarihleri arasında bir devlet üniversitesinde kesitsel desende gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini ilk kez klinik uygulamaya başlayan 106 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma verileri, klinik uygulamanın ilk ve son haftasında "Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği" ve "Genel Öz Yeterlik Ölçeği" ile çevrimiçi anket yöntemiyle toplanmıştır. Verilerin analizinde Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, Kruskal Wallis Testi, Mann Withney U Testi ve Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Hibrit eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamanın ilk haftasında anksiyete ve öz yeterliklerinin orta düzeyde olduğu ve klinik uygulama sonunda durumluk anksiyetelerinin azalmadığı ($p>0.05$); ancak genel öz yeterlikleri ile dayanıklılık ve sürdürme alt boyut puanlarının azaldığı (sırasıyla $p=.024$, $p=.002$, $p=.000$) belirlenmiştir. Bu çalışmada öz yeterlik ve akademik başarı değişkenleri ile durumluk kaygı değişkeni arasında negatif ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte kız öğrencilerin klinik uygulamanın başında daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğu saptanmıştır ($p=.001$).

Sonuç: COVID-19 pandemisinde hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulamada anksiyeteleri orta düzeydeydi ve öz yeterlik algıları azaldı. Özellikle ilk klinik uygulamasına çıkan hemşirelik öğrencilerinde anksiyeteyi azaltıcı ve öz yeterlik algısını geliştirici eğitim ve uygulamaların klinik ve üniversite iş birliği ile yürütülmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Anksiyete, hemşirelik öğrencisi, hibrit eğitim, klinik uygulama, öz yeterlik

ABSTRACT

Objective: This study aimed to examine the anxiety and self-efficacy of nursing students who received hybrid education before and after their first clinical experience during the COVID-19 pandemic.

Methods: This study was performed in a cross-sectional design in the state university between November and December 2021. The sample of the study consisted of 106 students who started clinical practice for the first time. The research data were gathered in the first and last week of the clinical practice with the "State-Trait Anxiety Scale" and "General Self-Efficacy Scale" by online survey method. Wilcoxon Signed-ranks Test, Kruskal Wallis Test, Mann Whitney U Test, and Spearman correlation analysis were used to analyze the data.

Results: It was determined that nursing students with hybrid education had moderate anxiety and self-efficacy in the first week of clinical practice and their state anxiety did not decrease at the end of clinical practice ($p>0.05$); however, their general self-efficacy and the sub-dimension scores of resilience and maintenance decreased ($p=.024$, $p=.002$, $p=.000$, respectively). Self-efficacy and academic achievement were negatively associated with the state of anxiety. Female students had higher self-efficacy at the beginning of the clinical practice ($p=.001$).

Conclusion: During COVID-19 pandemic, the anxiety of nursing students in the first clinical practice was moderate, and the perception of self-efficacy decreased. It is recommended that training and practices that reduce anxiety and improve the perception of self-efficacy, especially in nursing students going on their first clinical practice, should be carried out in collaboration with the clinic and university.

Keywords: Anxiety, clinical practice, hybrid education, nursing student, self-efficacy

ORCID IDs of the authors: ŞT: 0000-0002-0338-4156; YK: 0000-0002-6433-7898

Sorumlu yazar/Corresponding author: Arş. Gör. Yeliz Karaçar

Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Antalya, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: yelizkacar@akdeniz.edu.tr

Atf/Citation: Takmak Ş, Karaçar Y. (2024). Hibrit eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin pandemi sürecinde klinik uygulama kaygısı ve öz yeterlik inançlarıyla ilişkisi: Kesitsel bir çalışma. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 7(1), 226-235. DOI:10.38108/ouhcd.1246710

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

COVID-19 pandemisi hemşirelik eğitiminde politik, ekonomik ve sosyokültürel yönlerden küresel düzeyde zorunlu değişimleri beraberinde getirmiştir (Şanlı ve ark., 2021). Hemşirelik eğitiminde tüm dünyada yüz yüze eğitim hakim olmasına rağmen hemşirelik eğitimcileri COVID-19 pandemisinin başlangıcında tek seçenek olarak uzaktan öğretim uygulamak zorunda kalmışlardır (Suliman ve ark., 2021). Türkiye’de birçok üniversitede hemşirelik eğitimi Yükseköğretim Kurulu (YÖK) kararıyla kuramsal uygulamalı dersler de dahil olmak üzere uzaktan öğretime geçmiştir. Pandeminin ilerleyen süreçlerinde ise hemşirelik eğitimi yüz yüze ve çevrimiçi karma şekilde hibrit olarak yürütülmüştür (YÖK, 2020a; YÖK, 2020b). Hibrit eğitim süresince ilgili kurul kararı ile hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamaya çıkmasına olanak sağlanmıştır. Kuramsal uygulamalı derslerin uzaktan öğretim yöntemiyle verilmesinin hemşirelik öğrencilerinin yeterliklerinin sağlanmasıyla ilgili kaygılara yol açabileceği (Sulliman ve ark., 2021) bununla birlikte pandemi sürecinde klinik uygulama alanlarındaki hemşirelik şartları ile daha stresli hale gelmesine neden olabileceği belirtilmiştir (Casafont ve ark., 2021; Kochuvilayil ve ark., 2021; Ulenaers ve ark., 2021).

Hemşirelik eğitiminde, öğrenciler için en çok stres yaratan ve yüksek düzeyde kaygıya neden olan sürecin ilk klinik uygulama olduğu belirtilmiştir (Köse Tosunöz ve ark., 2021; Özsaban ve Bayram, 2020; Sanad, 2019). Yapılan bir çalışmada (Savitsky ve ark., 2020), hemşirelik öğrencilerinin uzaktan öğretimin ve klinik uygulamada yaşadıkları kaygının yanı sıra COVID-19 nedeniyle kaygı, hastalık bulaşma/ bulaştırma korkusu ve belirsizlik gibi birçok olumsuz duyguyu deneyimledikleri bildirilmiştir. Ulenaers ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisinin yarattığı kaygı ve bunun altında yatan nedenlerle daha az öğrenme fırsatına sahip olduğu belirtilmiştir. Pandeminin erken döneminde yapılan çalışmalarda (Casafont ve ark., 2021; Fitzgerald ve Konrad, 2021; García-González ve ark., 2021; Oducado ve Estoque, 2021), hemşirelik öğrencilerinin yarısının zorunlu uzaktan öğretimden memnun olmadığı, pandemi ve e-öğrenme stresinin öğrencilerde anksiyete, stres, depresyon belirtileri oluşturduğu ve akademik başarıyı düşürdüğü gösterilmiştir. Hemşirelik öğrencilerine çevrimiçi derslerde sunulan öğretim videoları, simülasyonlar ve vaka

çalışmaları gibi öğretim yöntemlerine rağmen, ihtiyaç duydukları becerileri kazanmaya ilişkin kaygı yaşadıkları bildirilmiştir (Suliman ve ark., 2021). Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda hemşirelik eğitiminde yapılandırılmış modellerin kullanılması, öğrenciye psikolojik destek sağlanması, daha fazla klinik gözetim, iyi planlanmış ve öğrenciye eşgüdümlü iletilmiş programların uygulanması önerilmiştir (Casafont ve ark., 2021; Fitzgerald ve Konrad, 2021; Kochuvilayil ve ark., 2021; Ulenaers ve ark., 2021).

Hemşirelik öğrencilerinde kaygı, stres gibi deneyimlerin fazla olduğu durumların öz yeterlik inançlarını da olumsuz yönde etkileyebileceği belirtilmektedir (Kotaman, 2008; Sakız, 2013; Zulkosky, 2009). Bandura’nın Sosyal Bilişsel Kuramı’na dayalı geliştirilen öz yeterlik kavramı, bireyin eylemlerini planlama ve yürütme becerisine ilişkin inancı veya kendi yeterliği ve potansiyeline olan inancı olarak tanımlanmaktadır (Sakız, 2013). Hemşirelik öğrencilerinin akademik başarısı, motivasyonları ve klinik performansının öz yeterlikle yakından ilgili olduğu belirtilmiştir (Shorey ve Lopez, 2021). Kore’de yapılan bir çalışmada (Kang ve ark., 2018) son sınıf hemşirelik öğrencilerinin klinik yeterliğini etkileyen en önemli faktörün problem çözme becerisinden sonra öz yeterlik olduğu bildirilmiştir. Özellikle düşük öz yeterlik, hemşirelik öğrencilerinde başarısız olma ihtimali olan uygulamalardan kaçınmaya neden olabilmektedir. Bunun aksine yüksek öz yeterliğe sahip hemşirelik öğrencileri uygulamalara daha aktif katılarak becerilerini geliştirirken mesleki yaşamda da daha fazla iş doyumunu ve daha az tükenmişlik riski yaşayabilmektedirler. Tüm bunların yanında klinik öz yeterlik ve yeterlik, bakım kalitesini arttırmak ve hasta güvenliğini sağlamak için gereklidir (Chami-Malaeb, 2022; Shorey ve Lopez, 2021).

Hemşirelik eğitiminin amacı kendine güvenen ve yetkin hemşireler yetiştirmektir (George ve ark., 2020). Hemşirelik öğrencilerinin bireysel ilgi ve isteği yanı sıra klinik ortam, klinik hemşireler ve eğitimcilerin yetenekleri öz yeterliğin gelişmesine katkı sağlayabilir. Klinik simülasyonların, daha fazla klinik uygulama süresinin, sürekli eğitmen rehberliğinde olmanın, olumlu geribildirim ve sözlü doğrulamanın Bandura’nın kuramıyla uyumlu şekilde hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlik inançlarını artırabileceği belirtilmiştir (Shorey ve Lopez, 2021). Dolayısıyla COVID-19 pandemisi gibi olağanüstü durumlarda hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulama öncesindeki

kaygı ve öz yeterlik düzeylerinin belirlenmesi, kaygı düzeylerinin azaltılmasına yönelik önlemler alınması ve öz yeterliklerinin geliştirilmesi için gerekli stratejilerin geliştirilmesi açısından önemlidir. Türkiye’de hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulamada kaygı ve öz yeterliğini değerlendiren çalışmalar (Açıksöz ve ark., 2016; Baysan Arabacı ve ark., 2015) bulunmakla birlikte, bildiğimiz kadarıyla pandemi döneminde öğrencilerin öz yeterlik inançları ve kaygılarını ilk klinik uygulamada değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada COVID-19 pandemisinde hemşirelik öğrencilerinin ilk uygulama deneyimi öncesi ve sonrasında öz yeterlik ve kaygı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu kapsamda bu çalışmada “(1) COVID-19 pandemisinde hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulama öncesinde ve sonrasında kaygı düzeyleri ve öz yeterlik düzeyleri nedir? (2) kaygı ve öz yeterlik düzeyleri arasında fark var mıdır? (3) ve kaygı ve öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki ve diğer etkileyen faktörler nelerdir?” sorularının cevapları araştırılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Bu çalışma tanımlayıcı ve kesitsel araştırma tasarımı ile yürütülmüştür. Bu nicel çalışmanın şeffaf ve kapsamlı raporlamasını desteklemek için Epidemiyolojide Gözlemsel Çalışmaların Raporlanmasını Güçlendirme (STROBE) kontrol listesi takip edilmiştir (Von Elm ve ark., 2014).

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Ege Bölgesinde bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde Kasım-Aralık 2021 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, 2021-2022 Eğitim- Öğretim döneminde “Hemşirelikte Temel İlke ve Uygulamalar” dersini alan ve hemşirelik eğitiminde ilk kez klinik uygulamaya çıkan 128 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada olasılıksız gelişigüzel örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Referans çalışmada (Açıksöz ve ark., 2016) elde edilen etki büyüklüğünün düşük etki düzeyde olduğu ($r=0.279$) görülmüştür. Daha yüksek bir etki elde edilebileceği varsayılarak ($r=0.3$) yapılan güç analizi sonucunda çalışmaya en az 92 katılımcı alındığında %95 güven düzeyinde %95 güç elde edilebileceği hesaplanmıştır. Veri toplama sürecinde yaklaşık olarak %10 kayıp veri olacağı öngörüldüğünde, bu çalışmaya 102 hemşirelik öğrencisinin dahil edilebileceği belirlenmiştir. Araştırmanın uygunluk

kriterlerine uyan tüm öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın dahil edilme kriterleri “Hemşirelikte Temel İlke ve Uygulamalar” dersine kayıtlı olmak, hemşirelik eğitiminde ilk defa klinik uygulamaya çıkmak ve araştırmaya katılmaya gönüllü olmaktır. Araştırmanın dışlanma kriterleri; ilgili derse aktif olarak devam etmemektir. Araştırmanın her iki ölçümüne katılmayan öğrenciler araştırmadan çıkarılmıştır. Araştırmada 106 hemşirelik öğrencisine ulaşılmış ve tümü analizlere dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu: Bu form, öğrencilerin cinsiyet, yaş, akademik ortalama, yaşadığı yer, ruhsal hastalık öyküsü, sağlık eğitimi alma durumu, senkron-asenkon dersleri takip etme oranı, hibrit eğitim menüyet oranı, COVID-19 hastalığı geçirme ve COVID-19 aşılama durumu ile ilgili bilgilerin sorulduğu araştırmacılar tarafından ilgili literatür doğrultusunda oluşturulmuştur (Köse Tosunöz ve ark., 2021; Özsaban ve Bayram, 2020).

Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği: Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilen Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği, Öner & Le Compte, (1983) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Durumluk Kaygı ölçeği, bireyin içinde bulunduğu stresli durumla ilgili korkuyu ölçerken, sürekli kaygı ölçeği bireyin kaygılanmaya yatkınlığını ölçer. Durumluk kaygı ölçeğinin yanıtlanmasında, maddeler “hiç”, “biraz”, “çok”, ve “tamimiyle”, Sürekli kaygı ölçeğinin yanıtlanmasında ise “hemen hiçbir zaman”, “bazen”, “çok zaman” ve “hemen her zaman” olarak, 1-4 arasında puanlanır. Durumluk kaygı ölçeğinde ve (1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19 ve 20), Sürekli Kaygı ölçeğinde (21, 26, 27,30, 33, 36 ve 39) ters maddeler vardır. Ölçeklerden alınacak puan 20-80 arasında değişir ve puan artışı her iki ölçek için de kaygının yüksek olduğu şeklinde yorumlanır. Ölçek puanları 0-19 puan kaygı yok, 20-39 puan hafif, 40-59 puan orta, 60-79 puan ağır kaygı olarak yorumlanır. Sürekli kaygı ölçeğinin test tekrar test güvenilirlik katsayısı. 71-.86, durumluk kaygı ölçeğinin ise. 26-.68 olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı sürekli kaygı ölçeği için. 94-.96, durumluk kaygı ölçeği için. 83-.87 arasındadır. Bu çalışmanın ön testinde durumluk kaygı ölçeği iç tutarlılığı 0.90, sürekli kaygı ölçeği ise 0.85 olarak bulunmuştur.

Genel Öz Yeterlik Ölçeği: Ölçek Sherer ve arkadaşları tarafından (1982) geliştirilmiştir. Orijinal ölçek 23 maddeden oluşur ve iç tutarlılığı iyi düzeydedir (Cronbach alfa= 0.86-0.71) Türkçe

uyarlaması Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (Cronbach alfa) 0.89; test tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,69 bulunmuştur. Ölçek beşli Likert formattadır. Ölçekte ters madde bulunmaktadır (2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 14, 16 ve 17) Ölçek başlama, yılmama ve sürdürme olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten 17-85 arasında puan alınabilir ve puan artışı öz yeterlik inançlarının arttığını gösterir (Yıldırım ve İlhan, 2010). Bu çalışmada genel öz yeterlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alfa) 0.89 bulunmuştur.

Kuramsal Uygulamalı Dersin Yürütülmesi

Araştırmanın yürütüldüğü hemşirelik bölümünde öğrenciler ilk defa ikinci sınıfta “Hemşirelikte Temel İlke ve Uygulamalar” dersinde klinik uygulamaya çıkmaktadır. Dersin kuramsal ve uygulaması şu şekildedir: (1) Kuramsal ders haftalık 4 saat olarak yürütülmektedir. Kuramsal derslerin yarısı yüz yüze sınıf ortamında geleneksel yöntemler (anlatım, video gösterimi, tartışma vb.) ile diğer yarısı ise senkron ve asenkron ders anlatımı ve video gösterimi ile hibrit olarak yürütülmüştür. (2) Dersin laboratuvar uygulaması haftalık 4 saat olarak yürütülmektedir. Araştırmanın yürütüldüğü süreçte bir öğretim elemanı, 15-17 öğrenci ile laboratuvar uygulamalarını yürütmüştür. Laboratuvar uygulaması, hemşirelik beceri laboratuvarı ve sınıflarda yüz yüze yapılmıştır. (3) Dersin klinik uygulaması haftalık 8 saat olarak ve Kasım- Aralık 2021 tarihleri arasında toplam 7 hafta olarak yürütülmüştür. Öğrenciler 5-8 kişilik klinik yerleşimi ile dahili, cerrahi servisler, yoğun bakımlar, acil servis ve ayaktan birimlerde rotasyon ile çıkmışlardır. Her iki klinik için bir öğretim elemanı görevlendirilmiştir. Klinik uygulama öncesinde öğrenciler ile COVID-19 yönetimine ilişkin algoritma paylaşılmıştır. Klinik uygulamanın ilk günü öğrencilere kurumun eğitim ve enfeksiyon hemşireleri tarafından oryantasyon ve enfeksiyon kontrolü eğitimi verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma anketleri çevrimiçi anket yöntemiyle (Google formlar) aracılığıyla toplanmıştır. Anketler, öğrencilerin klinik uygulamaya başladıkları ilk hafta (ön test) ve son hafta (son test) uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından dahil edilme kriterlerini karşılayan öğrencilere çalışma hakkında açıklama yapılmış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere çevrimiçi anketler sosyal mesajlaşma ağı (WhatsApp) üzerinden iletilmiştir. Araştırma anketinin başında öğrencilerden yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Verilerin Analizi

Veri analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Değişkenler ortalama \pm standart sapma, sayı-yüzde ve medyan (%25 ve %75 çeyrekler) olarak verilmiştir. Durumluk ve öz yeterlik puanları normal dağılmadığı için nonparametrik testler uygulanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin durumluk, genel öz yeterlik ve alt boyut puanları arasında klinik uygulama sonundaki değişimi analiz etmek için Wilcoxon işaretli sayılar testi, değişkenler arasındaki korelasyonu analiz etmek için Spearman korelasyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon katsayıları .90-1.00 çok yüksek, .70-.89 yüksek, .50-.69 orta, .30-0.49 düşük, .00-.29 çok düşük korelasyon olarak yorumlanmıştır (Asuero et al., 2006). Anlamlılık düzeyi için $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın etik onayı Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 11.11.2021 tarih ve 2021/15-06 numaralı kararıyla alınmıştır. Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı çalışmanın kurum iznini onaylamıştır. Öğrencilere anket uygulaması öncesinde araştırma hakkında bilgi verilmiş ve yazılı bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Araştırmanın tüm aşamaları Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne, araştırma ve yayın etiğine uygun şekilde yürütülmüştür.

Bulgular

Hemşirelik öğrencilerinin yaş ortalaması 19.83 ± 1.1 ve çoğunluğu kadındır (%77.4). Öğrencilerin akademik ortalamaları 3.37 ± 9.64 'tür ve %11.3'ü hemşirelik eğitimi öncesinde sağlık alanında eğitim almıştır. Öğrencilerin %36.8'i %50-75 oranında senkron/asenkron dersleri takip etmekte ve hibrit ders memnuniyet oranı ortalama 6.28 ± 2.38 (VAS 0-10)'dir. Öğrencilerin %17.9'u klinik uygulama öncesi COVID-19 geçirmiştir (Tablo 1).

Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulama deneyiminde ilk hafta (ön test) ve son hafta (son test) kaygı ve öz yeterlik puan ortalamaları Tablo 2'de verilmiştir. Öğrencilerin sürekli kaygı medyan değeri 44'tür. Öğrencilerin durumluk kaygı düzeyleri ön testte 42.5 (36-49), son testte 44.5 (36-49.25) olarak belirlenmiş ve orta düzeyde kaygılarının olduğu görülmüştür. Öğrencilerin ön test ve son test durumluk kaygı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p > 0.05$). Öğrencilerin öz yeterlik puan ortalamaları ön testte 66 (57-73), son testte 64

(56.75-70) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde öz yeterlik puan ortalamalarında azalma olduğu görülmüştür ($Z = -2.260$, $p = .024$). Öğrencilerin öz yeterlik ölçeği, yılmama ($Z = -3.024$, $p = .002$) ve sürdürme ($Z = -4.061$, $p = .000$) alt boyutlarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde azaldığı belirlenmiştir.

Tablo 1. Hemşirelik öğrencilerinin tanımlayıcı özellikleri (n=106)

Tanımlayıcı Özellikler	n	(%)
Yaş/ ($\bar{X} \pm SS$)	19.83	1.1
Cinsiyet		
Kadın	82	77.4
Erkek	24	22.6
Akademik ortalama/ ($\bar{X} \pm SS$)	3.37	9.64
Sağlık meslek eğitimi alma		
Evet	12	11.3
Hayır	94	88.7
Yaşadığı yer		
Yurt	81	76.4
Özel ev	8	7.5
Aile	17	16
Ruhsal hastalık tanısı alma		
Evet	7	6.6
Hayır	99	93.4
Hibrit ders katılım oranı		
%0-25	17	16
%26-50	20	18.9
%51-75	39	36.8
%76-100	30	28.3
Hibrit ders memnuniyet (0-10 VAS)/ ($\bar{X} \pm SS$)	6.28	2.38
Covid-19 geçirme durumu		
Evet	19	17.9
Hayır	87	82.1
COVID-19 aşısı olma durumu		
Evet	106	100

$\bar{X} \pm SS$: Ortalama \pm Standart Sapma

Tablo 3'te hemşirelik öğrencilerinin ön test kaygı, öz yeterlik puan ortalamaları ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon analizi sonuçları verilmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin durumluk kaygı puan ortalamalarının akademik ortalama ile negatif yönde ve çok düşük düzeyde ilişki ($r = -.203$, $p = .037$); sürekli kaygı puan ortalamaları ile pozitif yönde orta düzeyde ilişki belirlenmiştir ($r = .587$, $p = .000$). Öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları ile öz yeterlik ve öz yeterliğin tüm alt boyutlarının puan ortalamaları arasında negatif yönde ve düşük düzeyde ilişkili bulunmuştur (sırasıyla $r = -.340$, $p = .000$; $r = -.354$, $p = .000$; $r = -.284$, $p = .003$; $r = -.242$, $p = .012$). Öğrencilerin öz yeterlik sürdürme puan ortalamaları ile hibrit ders katılım ($r = .319$, $p = .001$) ve memnuniyet durumları ($r = .310$, $p = .001$) arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir. Hibrit ders memnuniyet ve katılım oranı arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki görülmüştür ($r = .478$, $p = .000$).

Hemşirelik öğrencilerinin tanımlayıcı özellikleri ile kaygı ve öz yeterlik puanları arasındaki farkın karşılaştırılması Tablo 4'te gösterilmiştir. Ön testte, erkek öğrencilerin öz yeterlik puan ortalamalarının kadın öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu ($p = .001$), ancak son testte fark olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$). Sağlık alanında eğitim alan öğrencilerin öz yeterlik inançları bu alanda eğitim almayanlara göre ön testte anlamlı düzeyde yüksek iken ($p = .025$), son testte fark görülmemiştir ($p > .05$). Ruhsal hastalık öyküsü olan öğrencilerin sürekli kaygı puan ortalamaları diğer öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p = .034$). COVID-19 geçiren öğrencilerin ön test durumluk kaygı puan ortalamaları geçirmeyenlere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir ($p = .034$).

Tablo 2. Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi ve sonrası kaygı ve genel öz yeterlik puan ortalamalarının karşılaştırılması

Ölçekler/Alt boyutları	Ön test (n=106)		Son test (n=106)		Son test-Ön test			
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	Ölçüm	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z*	P
Sürekli kaygı	43.67	7.49						
Durumluk kaygı	42.55	8.69	Negatif sıralama	50	44.82	2241	-1.134	.257
			Pozitif sıralama	51	57.06	2910		
Öz yeterlik toplam	64.66	11.12	Negatif sıralama	60	54.03	3241.50	-2.260	.024**
			Pozitif sıralama	41	46.57	1909.50		
Öz yeterlik-başlama	34.2	6.82	Negatif sıralama	44	54.35	2391.50	-.054	.957
			Pozitif sıralama	53	44.56	2361.50		
Öz yeterlik-yılmama	19.19	3.67	Negatif sıralama	61	44.80	2732.50	-3.024	.002
			Pozitif sıralama	28	45.45	1272.50		
Öz yeterlik-sürdürme	11.26	2.21	Negatif sıralama	59	47.49	2802.00	-4.061	.000***
			Pozitif sıralama	27	34.78	939.00		

*Wilcoxon işaretli sayılar testi; ** $p < 0.05$, *** $p < 0.001$; Ön test: Klinik uygulamanın ilk haftası; Son test: Klinik uygulamanın son haftası

Tablo 3. Hemşirelik öğrencilerinin tanımlayıcı özelliklerine göre kaygı ve öz yeterlik puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=106)

Tanımlayıcı özellikler	Sürekli kaygı	Ön test Durumluk kaygı	Son test Durumluk kaygı	Ön test Öz yeterlik	Son test Öz yeterlik
	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$
Cinsiyet					
Kadın	43.8±7.01	42.35±8.3	43.76±9.19	66.44±10.53	63.62±10.69
Erkek	43.2±9.09	43.2±9.97	42.33±10.09	58.58±11.12	61.25±9.92
p	.892	.521	.518	.001*	.127
Sağlık meslek eğitimi alma					
Evet	42.08±6.84	42.67±9.59	42.25±13.79	70.5±11.92	66.92±9.89
Hayır	43.87±7.58	42.53±8.62	43.58±8.75	63.91±10.85	62.6±10.55
p	.519	.984	.497	.025*	.141
Yaşadığınız yer					
Yurt	44.37±7.29	42.73±8.23	43.51±8.63	64.11±10.89	62.95±9.87
Özel ev	42.13±7.29	43.5±10.97	46.88±13.23	68.63±10.46	64.88±10.53
Aile	41.06±8.26	41.24±10.13	41.47±10.83	65.41±12.64	62.88±13.745
p	.323	.667	.214	.422	.817
Ruhsal hastalık tanısı alma					
Evet	49.57±9.16	44.86±7.38	42.57±7.98	59.57±12.63	59.43±6.27
Hayır	43.25±7.28	42.38±8.79	43.5±9.5	65.02±10.98	63.34±10.73
p	.034*	.456	.889	.224	.177
Covid-19 geçirme durumu					
Evet	44.79±7.19	46.37±7.8	43.26±10.03	61.68±10.34	63.53±8.15
Hayır	43.42±7.57	41.71±8.7	43.47±9.29	65.31±11.23	62.99±11.01
p	.382	.034*	.947	.155	.961

*p < 0.05; $\bar{X}\pm SS$: Ortalama±Standart Sapma; Mann Withney U Test; Kruskall Wallis; Ön test: Klinik uygulamanın ilk haftası; Son test: Klinik uygulamanın son haftası

Tablo 4. Hemşirelik öğrencilerinin kaygı puanları ve öz yeterlik puan ortalamalarının bağımsız değişkenlerle korelasyonu (n=106)

Ölçekler/Alt Boyutları/Bağımsız Değişkenler	Spearman's rho korelasyon	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Yaş		1								
2. Akademik ortalama	r p	-.119 .223	1							
3. Sürekli kaygı	r p	-.172 .079	-.014 .886	1						
4. Durumluk kaygı	r p	-.145 .138	-.203 .037*	.587 .000**	1					
5. Öz yeterlik toplam	r p	.107 .274	.196 .044*	-.514 .000**	-.340 .000**	1				
6. Öz yeterlik-başlama	r p	.056 .569	.239 .014*	-.471 .000**	-.354 .000**	.920 .000**	1			
7. Öz yeterlik-yılmama	r p	.140 .154	.176 .071	-.491 .000**	-.284 .003*	.881 .000**	.688 .000**	1		
8. Öz yeterlik-sürdürme	r p	.184 .060	-.009 .927	-.323 .001*	-.242 .012*	.662 .000**	.441 .000**	.578 .000**	1	
9. Hibrit ders katılım oranı	r p	.243 .012	.058 .558	-.163 .095	-.109 .264	.203 .037	.167 .088	.137 .161	.319 .001*	1
10. Hibrit ders memnuniyet	r p	.154 .114	.096 .327	-.191 .050	-.147 .134	.116 .238	.067 .495	.075 .446	.310 .001*	.478 .000**

*p < 0.05, **p < 0.001

Tartışma

Bu çalışmada, COVID-19 pandemisinde hibrit eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi ve sonrasında kaygı ve öz yeterlik inançları değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın bulguları, hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulama öncesi ve sonrasında orta düzeyde kaygıya sahip olduklarını göstermiştir. Türkiye’de Baysan Arabacı ve arkadaşlarının (2015) yaptığı çalışmada, öğrencilerin ilk klinik uygulamada sürekli kaygıları bu çalışmadan yüksek olduğu ve durumluk kaygılarının bu çalışma bulgularına yakın olduğu görülmüştür. Açıköz ve arkadaşlarının (2016) ilk klinik uygulamaya çıkan 49 öğrenci ile yaptığı bir çalışmada öğrencilerin sürekli ve durumluk kaygı düzeyleri bu çalışma bulgularına benzerdir. Çinli birinci sınıf hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, öğrencilerin ilk klinik uygulamada orta düzey stres yaşadığı ve stresin önemli ölçüde bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklandığını belirlemişlerdir (Liu ve ark., 2022). Bilgi, beceri eksikliği ve iş yükünden kaynaklanan kaygının klinik uygulamanın ilk yıllarında önemli bir stresör olduğu ancak daha sonraki yıllarda bu durumun ortadan kalktığı bildirilmiştir (Mazalová ve ark., 2022). Buna ek olarak özellikle sağlık profesyonelinin ilk klinik uygulamaya çıkan hemşirelik öğrencilerinden gerçekçi olmayan beklentileri klinik uygulama kaygısını artırabilmektedir (Mazalová ve ark., 2022). Bu çalışmada, ilk klinik uygulama öncesinde öğrencilerin kaygı düzeyinin uygulama sonunda da aynı seviyede olması klinik oryantasyonu dışındaki etkenlerin öğrencilerde kaygıya neden olduğunu düşündürmektedir. Açıköz ve ark. (2016) ve Baysan Arabacı ve ark. (2015) çalışmasında da öğrencilerin uygulama başında ve sonunda benzer kaygı seviyelerinde olması bu durumu desteklemektedir. Bu çalışmada özellikle pandemi şartlarının devam etmesi, tükenmişlik düzeyi yüksek olan sağlık profesyoneli ile çalışma durumları, öğrencilerin aşılama sonrası klinik uygulamaya çıkmaları gibi etkenler klinik uygulama kaygısını etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlik inançları orta düzeyde olup, öğrencilerin öz yeterlik inançlarının ilk klinik uygulama öncesine göre uygulama sonunda azaldığı belirlenmiştir. Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlik düzeylerinin, Açıköz ve arkadaşlarının (2016) çalışma bulgularından düşük olduğu, Göger ve Çevirme (2019)’nin çalışma bulgularına yakın olduğu belirlenmiştir. Okçin ve Gerçeklioğlu (2013)

ve Karadağ ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında hemşirelik birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinin öz yeterlik seviyesi arasında fark olduğu ve dördüncü sınıfta beklenmedik şekilde öz yeterlik düzeylerinde düşme görüldüğü bulunmuştur. Öz yeterlik inancı, bireyin içinde bulunduğu ortam, koşul, görevin zorluğu ve konuya hakimiyet düzeyine göre değişebilmektedir (Sakız, 2013). Öz yeterliği besleyen en önemli kaynak başarılı deneyimlerdir. Yani öğrencinin bir görevi başarıyla tamamlaması öz yeterliğini artırabilmektedir (Chami-Malaeb, 2022). Han ve arkadaşları (2022) COVID-19 pandemisi sırasında Amerika’daki hemşirelik öğrencilerinin akademik öz yeterlik düzeylerinin düştüğünü ve bu durumun hemşirelik eğitiminin mükemmeliyetçi kaygıları ve e-öğrenme stresi ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlik inançlarındaki azalma, ilk defa klinik uygulamalı bir derste daha fazla beklentiyle karşılaşmaları, klinik uygulamada sınırlı başarı deneyimlemeleri ya da pandemi döneminde klinik ortamın fiziksel, çevresel ve psikososyal şartlarıyla ilgili olabilir. Jiao ve arkadaşlarının (2021) yapmış olduğu meta-meta analizde öz yeterliğin zaman içinde arttığını, ancak nesnel ölçümler söz konusu olduğunda düşme eğiliminde olabildiğini belirtmişlerdir. Özellikle öz bildirim ölçümlerinde bireylerin kendini olumlama yanlılığı ile öz yeterlik düzeylerini abartma eğiliminde olabileceklerine dikkat çekmişlerdir. Bu çalışmada da bu öğrenci grubunun birinci sınıfı tamamen uzaktan öğretim ile tamamlamış olmalarının gerçekçi bir öz yeterlik inançlarını geliştirmelerini etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama kaygıları ve öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki ile bu durumu etkileyen faktörler de gözden geçirilmiştir. Öğrencilerin durumluk kaygılarının, akademik ortalama ve öz yeterlik düzeyleri ile negatif ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bandura öz yeterliği etkileyen temel faktörlerden birisinin de bireyin psikolojik durumu olduğunu belirtir. Bunun yanı sıra bireysel tutum ve yüklemeler de öz yeterliği etkileyen diğer faktörlerdir (Sakız, 2013). Aynı zamanda COVID-19 geçirmiş olan öğrencilerin durumluk kaygısı yüksek iken, ruhsal hastalık öyküsü olanların sürekli kaygısı daha yüksektir. Öz yeterlik inancı ve hibrit ders takip durumu ve hibrit ders memnuniyeti değişkenleri arasında pozitif ilişki belirlenmiştir. Öz yeterlik çok düşük düzeyde akademik ortalama ile pozitif ilişkili bulunmuştur. Hemşirelik

literatüründe algılanan öz yeterliğin akademik performansla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Nordhus ve ark., 2022; Orkaizagirre-Gómara ve ark., 2020; Robb, 2012). Ayrıca kadın öğrencilerin ve sağlık alanında eğitim almış olanların klinik uygulama öncesinde öz yeterlik düzeyleri diğerlerine göre anlamlı düzeyde yüksektir. Kadın öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olması literatürle uyumludur (Açıksöz ve ark., 2016; Arseven, 2016; Sakız, 2013). Ancak düşük öz yeterliği olan öğrencilerin de klinik beceri yeterliliği geliştirebilmesi için duygusal ve akademik açıdan desteklenmeleri gerekir (Robb, 2012).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, COVID-19 pandemisinde hibrit eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulama deneyiminde kaygılarının ve öz yeterlik inançlarının orta düzeyde olduğu, kaygı düzeyi arttıkça öz yeterlik inançlarının azaldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin klinik uygulama öncesi ve sonrası kaygılarında bir fark görülmemekle birlikte, öz yeterliklerinin azaldığı belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin bireysel ve mesleki sonuçlarında iyileşme için öz yeterliğin desteklenmesi önemlidir. Özellikle ilk klinik uygulamaya çıkan hemşirelik öğrencilerinin kaygılarını azaltmaya yönelik önlemlerin alınmasının ve öz yeterlik düzeyinde artışın mesleği sevme ve meslekte kalma durumlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama kaygısı ve öz yeterlik düzeylerini eğitim süresince izleyen çalışmalar yapılması önerilmektedir. Hemşirelik eğitimcileri akademik ve klinik ortamda öz yeterliği geliştirecek stratejiler için zaman ayırmalı, danışmanlık ve rehber hemşirelik uygulaması etkili bir şekilde yürütülmelidir. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama kaygısını yönetmede, kurumlar ve üniversitelerin iş birliği yapmalarının daha etkili olabileceğini düşündürmektedir. Aynı zamanda ruhsal hastalık tanısı almış öğrencilerin klinik uygulama öncesi belirlenip desteklenmesi klinik yetkinlik gelişimi için önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın katkalarına rağmen göz önünde bulundurulması gereken bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Birincisi, bu çalışma tanımlayıcı ve kesitsel tasarımıdır, bundan dolayı nedensel çıkarımlar yapılamamaktadır. İkincisi bu çalışmanın bulguları, COVID 19 pandemisinde ilk klinik deneyime çıkan hemşirelik öğrencilerinin kaygı ve

öz yeterlik düzeyleri konusunda katkı sağlamaktadır, klinik uygulama deneyimi olan ancak COVID-19 pandemisinde klinik uygulamaya çıkan diğer hemşirelik öğrencilerini kapsamamaktadır. Üçüncüsü, bu çalışmanın öz bildirim dayalı veri toplama formlarına bağlı olması da bir sınırlılıktır.

Teşekkür

Çalışmaya katılan tüm öğrencilere iş birliği ve katkıları için teşekkür ederiz.

Araştırmanın Etik Yönü/Ethics Committee Approval:

Çalışmanın etik onayı Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 11.11.2021 tarih ve 2021/15-06 numaralı kararıyla alınmıştır. Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı çalışmanın kurum iznini onaylamıştır.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram: ŞT; Tasarım: ŞT, YK; Danışmanlık: ŞT; Veri toplama ve/veya Veri İşleme: ŞT; Analiz ve/veya Yorum: ŞT, YK; Kaynak tarama: ŞT, YK; Makalenin Yazımı: ŞT, YK; Eleştirel inceleme: ŞT, YK.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu araştırma için finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- COVID-19 pandemisinde hibrit eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyiminde kaygılarının ve öz yeterlik inançlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.
- COVID-19 pandemisinde hibrit eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyiminde kaygı düzeyi arttıkça öz yeterlik inançlarının azaldığı belirlenmiştir.
- COVID-19 pandemisinde hibrit eğitim alan hemşirelik öğrencilerin ilk klinik deneyimi öncesi ve sonrası kaygılarında bir fark görülmemekle birlikte, öz yeterliklerinin azaldığı belirlenmiştir.

Kaynaklar

- Açıksöz S, Uzun Ş, Arslan F. (2016). Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlik algısı ile klinik uygulamaya ilişkin kaygı ve stres durumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gulhane Medical Journal*, 58(2), 129–135. <https://doi.org/10.5455/gulhane>.
- Arseven A. (2016). Öz yeterlilik: Bir kavram analizi. *Journal of Turkish Studies*, 11(19), 63–63. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.10001>
- Baysan Arabacı L, Tokem Y, Torun R, Korhan EA. (2015). Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi-sırası ve sonrası anksiyete ve

- stres düzeyleri ve etkileyen faktörler. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 2(1), 1–16.
- Casafont C, Fabrellas N, Rivera P, Olivé-Ferrer MC, Querol E, Venturas, M ve ark. (2021). Experiences of nursing students as healthcare aid during the COVID-19 pandemic in Spain: A phenomenological research study. *Nurse Education Today*, 97, 104711. <https://doi.org/10.1016/J.NEDT.2020.104711>
- Chami-Malaeb R. (2022). Relationship of perceived supervisor support, self-efficacy and turnover intention, the mediating role of burnout. *Personnel Review*, 51(3), 1003–1019. <https://doi.org/10.1108/PR-11-2019-0642>
- Fitzgerald A, Konrad S. (2021). Transition in learning during COVID-19: Student nurse anxiety, stress, and resource support. *Nursing Forum*, 56(2), 298–304. <https://doi.org/10.1111/NUF.12547>
- García-González J, Ruqiong W, Alarcon-Rodriguez R, Requena-Mullor M, Ding C, Ventura-Miranda MI. (2021). Analysis of anxiety levels of nursing students because of e-learning during the COVID-19 pandemic. In *Healthcare*, 9(3), 252. <https://doi.org/10.3390/healthcare9030252>
- George TP, DeCristofaro C, Murphy PF. (2020). Self-efficacy and concerns of nursing students regarding clinical experiences. *Nurse Education Today*, 90, 104401. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2020.104401>
- Göger S, Çevirme A. (2019). Effects on the educational stress of the self-efficacy level of nursing students. *Journal of Education and Research in Nursing*, 16(4), 306–312. <https://doi.org/10.5222/head.2019.306>
- Han S, Eum K, Kang HS, Karsten K. (2022). Factors influencing academic self-efficacy among nursing students during COVID-19: A path analysis. *Journal of Transcultural Nursing*, 33(2), 239–245. <https://doi.org/10.1177/10436596211061683>
- Jiao X, Yu X, Wang S, Wang Z, Gong Z. (2021). Are effect sizes in self-efficacy field changing over time? A meta-meta analysis. *International Journal of Psychology*, 56(5), 801–811. <https://doi.org/10.1002/ijop.12736>
- Kang H, Kim Y, Lee H. (2018). Predictive factors influencing clinical competence in nursing students. *Journal of the Korea Academia-Industrial Cooperation Society*, 19(3), 389–398. <https://doi.org/10.5762/KAIS.2018.19.3.389>
- Karadağ E, Aksoy D, Ucuzal M. (2011). Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin öz etkililik-yeterlik düzeyleri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 13–20.
- Kochuvilayil T, Fernandez RS, Moxham LJ, Lord H, Alomari A, Hunt L ve ark. (2021). COVID-19: Knowledge, anxiety, academic concerns and preventative behaviours among Australian and Indian undergraduate nursing students: A cross-sectional study. *Journal of Clinical Nursing*, 30(5–6), 882–891. <https://doi.org/10.1111/JOCN.15634>
- Kotaman H. (2008). Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 111–133.
- Köse Tosunöz İ, Güngör S, Öztunç G. (2021). İlk klinik uygulama öncesi yaşanan kaygı: Hemşirelik öğrencileri örneği. *YOBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 14-21.
- Liu J, Yang Y, Chen J, Zhang Y, Zeng Y, Li J. (2022). Stress and coping styles among nursing students during the initial period of the clinical practicum: A cross-section study. *International Journal of Nursing Sciences*, 9(2), 222–229. <https://doi.org/10.1016/j.ijnss.2022.02.004>
- Mazalová L, Gurková E, Šturoková L. (2022). Nursing students' perceived stress and clinical learning experience. *Nurse Education in Practice*, 64, 103457. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.nepr.2022.103457>
- Nordhus GEM, NaNongkhai P, Hofseth Almås S. (2022). Self-efficacy beliefs among baccalaureate nursing students-A cross-sectional, comparative study. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 19(1), 20210157. <https://doi.org/10.1515/ijnes-2021-0157>
- Oducado RMF, Estoque H. (2021). Online learning in nursing education during the COVID-19 pandemic: Stress, satisfaction, and academic performance. *Journal of Nursing Practice*, 4(2), 143–153. <https://doi.org/10.30994/JNP.V4I2.128>
- Okçin FA, Gerçeklioğlu G. (2013). Öğrencilerin öz-etkililik-yeterlilik algıları ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 40-51.
- Öner N, Le Compte A. (1983). Handbook of state-trait anxiety inventory. Bogaziçi University, İstanbul.
- Orkaizagirre-Gómara A, Sánchez De Miguel M, Ortiz de Elguea J, Ortiz de Elguea A. (2020). Testing general self-efficacy, perceived competence, resilience, and stress among nursing students: An integrator evaluation. *Nursing and Health Sciences*, 22(3), 529–538. <https://doi.org/10.1111/nhs.12689>
- Özsaban A, Bayram A. (2020). Türkiye’de hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama deneyimlerini etkileyen faktörler: sistematik derleme. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 124-145. <https://doi.org/10.46971/AUSBİD.750585>
- Robb M. (2012). Self-efficacy with application to nursing education: A concept analysis. *Nursing Forum*, 47(3), 166–172. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6198.2012.00267.x>
- Sakız G. (2013). Başarıda anahtar kelime: Öz-yeterlik. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 185–209.
- Sanad HM. (2019). Stress and anxiety among junior nursing students during the initial clinical training: a descriptive study at College of Health Sciences, University of Bahrain. *American Journal of Nursing Research*, 7(6), 995-999.

- <https://doi.org/10.12691/AJNR-7-6-13>
Savitsky B, Findling Y, Erel A, Hendel T. (2020). Anxiety and coping strategies among nursing students during the COVID-19 pandemic. *Nurse Education in Practice*, 46, 102809.
<https://doi.org/10.1016/j.nepr.2020.102809>
- Sherer M, Maddux JE, Mercandante B, Prentice-Dunn S, Jacobs B, Rogers RW. (1982). The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological Reports*, 51(2), 663-671.
- Shorey S, Lopez V. (2021). Self-efficacy in a nursing context. *Health Promotion in Health Care—Vital Theories and Research*, 145–158.
- Spielberger CD, Gorsuch RL, Lushene RE. (1970). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Palo Alto, Consulting Psychologists.
- Suliman WA, Abu-Moghli FA, Khalaf I, Zumot AF, Nabolsi M. (2021). Experiences of nursing students under the unprecedented abrupt online learning format forced by the national curfew due to COVID-19: A qualitative research study. *Nurse Education Today*, 100, 104829.
<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2021.104829>
- Şanlı D, Uyanık G, Ünsal Avdal E. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde dünyada hemşirelik eğitimi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(1), 55–63.
- Ulenaers D, Grosemans J, Schrooten W, Bergs J. (2021). Clinical placement experience of nursing students during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *Nurse Education Today*, 99, 104746.
<https://doi.org/10.1016/J.NEDT.2021.104746>
- Von Elm E, Altman DG, Egger M, Pocock SJ, Gøtzsche PC, Vandenbroucke JP, Strobe Initiative. (2014). The Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology (STROBE) Statement: guidelines for reporting observational studies. *International Journal of Surgery*, 12(12), 1495-1499.
<https://doi.org/10.1016/j.ijssu.2014.07.013>
- Yıldırım F, İlhan İÖ. (2010). Genel öz yeterlik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK) (2020a). YÖK Üniversitelerde Uygulanacak Uzaktan Eğitime İlişkin Açıklama. Erişim tarihi: 21.01.2023, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2020b). YÖK Hemşirelik Programlarındaki Öğrencilere Uzaktan Eğitim İmkani. Erişim tarihi: 21.01.2023, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/hemşirelik-programlarindaki-ogrencilere-uzaktan-egitim-imbani.aspx>
- Zulkosky K. (2009). Self-efficacy: A concept analysis. *Nursing Forum*, 44(2), 93–102.